

Eleva Laura Ștreangă de la Colegiul Național Iași, cu care am discutat pe holul școlii, mi-a mărturisit că insistă să participe, în fiecare lună mai, la Simpozionul Internațional „Literatura și celelalte arte”, „un simpozion semnificativ pentru Colegiul Național și, așa spune, pentru orașul Iași, întrucât se axează pe o componentă inovatoare a paradigmei educaționale. Este vorba de transdisciplinaritate, pe care o considerăm esențială în contextul proteic al lumii contemporane”. Deși elevă în clasa a X-a, Laura dă dovadă de o gândire profundă, fiind preocupată de dorința performanței, de schimbare, de diversitate în dezvoltare, calități ce mi se par firești la elevii de la un liceu de elită al învățământului românesc.

Unul dintre invitații Simpozionului a menționat că dacă sensul imediat, lesne palpabil, al acestei „întruniri fericite” presupune deschidere către celălalt și celelalte, sensul ei funciar profund poate fi cel mult aproximat printr-o serie de vocabule a căror manifestare în artă a fost de fiecare dată și va fi în continuare, cu siguranță, validată în amfiteatrele Colegiului Național ieșean: coerență, coeziune, comuniune, convergență, emulație, esență, integralitate, înțelegere, unitate. Ascultând intervențiile oaspeților din aula Colegiului Național, am reflectat la valoarea expresiei „ce învăț și de la cine învăț”. Este foarte important, nu-i așa?

CU ASTRA ÎN BASARABIA

„Mi-e dor de voi și vă sărut!”

Am trecut Prutul pe la Sculeni. Prefer să spun că am trecut Prutul, nu că am trecut granița. Din păcate, este totuna. Grănicerii ne-au întâmpinat cu amabilitate, mai ales când au aflat că mergem la o activitate culturală. În scurta pauză din vamă, aflăm că în Republica Moldova sunt 60 de posturi radio rusești. Să fie adevărat?! Prea sunt multe. Mi-e greu să cred.

Mergem întins spre Bălți, șoseaua cu gropi, nu putem circula repede, dar privim cu mirare mulțimea de nuci de pe marginea drumului. Vom vedea nuci mari, chiar falnici, pe marginea tuturor șoselelor din Basarabia, de la nord, din Bălți, pînă în sud, la Căușeni, aproape de Tiraspol.

Comentînd despre șosea și nuci, pe negîndite, ajungem la Bălți, orașul cel mai mare, după Chișinău, al Republicii Moldova. Nu am timp să-mi formez o idee despre oraș. Mergem la Consulatul României, ca doamna Areta Moșu să discute în legătură cu organizarea de către ASTRA a simpozionului „Românii din afara granițelor țării”, ce va fi, în toamnă, la Bălți. Vizităm apoi *Muzeul de istorie și etnografie*, cu bogate piese de patrimoniu. Primum, din partea doamnei muzeograf Ludmila Dobrogeanu, patru volume de colecție cu tematică etnografică, elaborate în colaborare cu muzeele similare din Suceava și Cernăuți.

Întemeierea localității Bălți se datorează voievozilor Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare și Sfînt. Data atestării documentare (1641) este dis-

cutabilă între istorici din cauza existenței unei alte localități, cu același nume, în Ucraina.

Nu putem întîrzia la Bălți, întrucît delegația noastră este așteptată în satul Gura Căinarului – localitate cu bogate izvoare de apă minerală și cu o stație de îmbuteliere. Primirea ne emoționează. În fața intrării școlii, elevi și cadre didactice, în frumoase costume populare, ne așteaptă cu pîine și sare. Doamna prof. Areta Moșu cunoștea mai multe persoane, eu doar pe doamna prof. Olga Leșenco, care, în rolul de gazdă, ne prezintă școala. Locul întîlnirii noastre este sala festivă. Simțim că suntem primiți cu mare dragoste. Scopul prezenței noastre este înființarea Despărțămîntului ASTRA „Dorul Răutului” (rîul Răut curge prin apropiere) în satul Gura Căinarului.

Cea care a dat viață acestei inițiative, dna Olga Leșenco, spune simplu: „Noi păstrăm tradițiile, păstrăm tot ce e legat de neam”. Femeie energică, cu puternic dor de țară, dna Olga prezintă cu bucurie „România”, adică delegația noastră: prof. Areta Moșu, președinta Despărțămîntului ASTRA „Mihail Kogălniceanu” din Iași, semnatara acestor rînduri, în calitate de președintă a Despărțămîntului Covasna-Harghita, din Transilvania, doamna Rodica Ioniță Grosu, rapsod popular, și șoferul nostru din Iași.

Cu aceeași însuflețire – toată numai zîmbet – dna Olga își prezintă colegii. Am reținut numele profesoarei de română Elena Cerneleanu, prof. de chimie-biologie Galina Tegma, prof. de clase primare Natalia Cărbune, prof. Galina și Marin

Prohovski, directorul școlii, prof. de istorie, dl Leșenco, soțul doamnei Olga.

Mărturisirea că ne primesc cu mare căldură și cu mare dragoste este de prisos, deoarece simțim iubirea lor în priviri, în mimică, în starea lor de manifestare, de bucurie. Deși nu am fost niciodată în partea aceea a Basarabiei, mă simțeam, cum se spune, ca la mine acasă. Vorbeam aceeași limbă, costumele populare erau ca la noi, peste tot în școală panouri, inscripții... în românește, la loc central chipul lui Eminescu, în biblioteca din direcțiune cărți în limba română. Totuși, ceva lipsea.

Era necesar ca cei prezenți să cunoască mai multe despre ASTRA. Așa cum stabilisem pe drum, eu am vorbit pe scurt despre istoricul Asociațiunii. Am răspuns întrebării retorice de ce ne mândrim cu ASTRA. Pentru că a avut un extraordinar ecou în rîndul poporului, prin fondatorii ei – cel mai important, Mitropolitul Ardealului de atunci, din 1861, devenit Sfîntul Mitropolit Andrei Șaguna – prin înființarea bibliotecilor populare, prin înființarea tipografiei din Sibiu, prin tipărirea de cărți pentru popor, prin retipărirea Bibliei, prin editarea ziarului *Telegraful român*, publicația cu o apariție neînteruptă pînă astăzi, prin rolul ASTREI și a membrilor ei marcanți la fondarea Academiei Române. Am amintit și despre desființarea ASTREI, în 1948, de regimul comunist, și reactivarea ei, în 1990. Nu se putea să nu vorbesc despre conducerea centrală a

Asociațiunii din Sibiu, despre despărțămintele cu cea mai intensă activitate. Am prezentat-o pe dna prof. Areta Moșu ca vicepreședinte, calitate în care se ocupă de românii din afara granițelor țării, dar și ca președinte a Despărțămîntului ASTRA din Iași, cunoscut fiind faptul că lucrează cu tot sufletul pentru realizarea unității culturale a românilor. Păreră generală este că fără sufletul mare al dnei Areta Moșu, poate, n-ar fi existat ASTRA în Basarabia, după 1990.

În cuvîntul ei, prof. Areta Moșu a făcut dezvăluiri pe care eu le cunoșteam doar în mică măsură. De 22 de ani bate toate drumurile Basarabiei, toate drumurile Ucrainei, în regiunea Odesa și Cernăuți, bate toate drumurile unde sunt români, sudul Dunării: Bulgaria, Serbia, Macedonia, Albania. Sute de drumuri a făcut pentru a găsi acolo un suflet românesc într-un sat, sau a găsi o biserică, un muzeu, ceva legat de noi, de tradiția noastră românească.

Pe Areta Moșu a legat-o de Basarabia și faptul că este din Iași, dar lucrul cel mai important îl mărturiseste cu mare emoție, avînd ațintite asupra ei toate privirile celor din sală: „Sunt fiica Basarabiei!”. Cu voce tremurîndă, înecată de lacrimi, spune că tatăl său s-a născut la Onițcani, raionul Criuleni, iar mama la Selemet, raionul Cimișlia. Ne emoționează pe fiecare dintre noi, ascultătorii din acea zi, din preajma Rusaliilor, la Gura Căinarului, mărturisirea că părinții ei au murit fără să-și mai vadă meleagurile natale. Cu lacrimi în ochi, mama o ruga să nu vină în Basarabia, ca să nu fie dusă în Siberia. Cumplită frică îi stăpînea!

Acest fapt deosebit din viața familiei a determinat-o pe dna Areta să pornească, prin ASTRA, lupta pentru unitate. A fost în Basarabia de aștea ori, după 1992, fără s-o intereseze casele și averea părinților și bunicii ei. Are în minte și-n suflet cuvintele tatălui ei: „Du-te și ai grijă de ei!”. „Să nu uiți de cei care sunt dincolo!”. Îi era teamă să spună „Basarabia”?!

Dna Areta Moșu a continuat să se... spovedească: muncește și trece mereu Prutul pentru că-i sunt dragi basarabienii, pentru că sîngele nu se poate face apă. O doare sufletul cînd se gîndește că părinții ei nu și-au mai văzut locurile natale. Vine în Basarabia pentru românii de aici, dorește să-i cunoască, dorește ca ei să fie europeni alături de noi toți din țară, pentru că în Europa este și locul lor. Dorește ca ei să fie liberi, să gîndească altfel, în alt

fel să vadă lucrurile. Să nu mai fie stăpîniți de tensiunea care se simte asupra lor.

A trecut repede acest emoționant moment evocator. Fiind la festivitatea de înființare a unui nou despărțămînt, dna prof. Areta Moșu a arătat că Despărțămîntul ASTRA din Iași a realizat o serie de programe pentru copiii și profesorii din Basarabia: Concursul „Veronica Micle”, Concursul de fizică „Ștefan Procopiu”, simpozionul „Românii din afara granițelor țării”, programul „Se-ntîlnește dor cu dor”, cu spectacole folclorice, taberele „Acasă la noi”, „Deniile eminesciene”, Concursul de pictură și fotografii cu expoziții itinerante în România și în Basarabia, editarea unor publicații, ex. *Revista română*, cu o vechime de 20 de ani, ziarul *Sud-vest*, tratînd ceea ce se întîmplă la românii din regiunea Odesa-Ismail.

Prof. Areta Moșu dăruiește Despărțămîntului nou înființat un tablou pictat de elevul Ciprian Lazăr, unul din laureații concursului de pictură. Tabloul le va aduce aminte de prezența noastră la Gura Căinarului și va fi o amintire din ziua cînd s-a înființat ASTRA în localitatea lor. Alt cadou, precis mult mai prețuit, făcut de ASTRA Iași, este oferirea de 30 de locuri în tabăra „Acasă la noi”, în zona Dorohoi, „ca să se bucure de munți și de brazi”.

Ca-ntotdeauna la întîlnirile astriste, a urmat un extraordinar program artistic, cîntece și jocuri populare. Programul a început cu recitarea poeziei *Scrisoare din Basarabia* de Grigore Vieru. De piatră să fii și nu se poate să nu-ți intre direct în suflet versurile lui Grigore Vieru, poetul românilor de pe ambele maluri ale Prutului: „*Mi-e dor de voi și vă sărut!*” etc. Ce vreți mai mare dragoste de țară decît asemenea recitări!? Ce vreți mai mare dragoste de țară decît ținuta demnă, în costume populare românești, a copiilor și a maturilor din Gura Căinarului?! Dar cîntecele și jocurile lor populare, obiceiurile lor ce reprezintă?

Corul numit „Dorul Răutului” (nouă femei și trei bărbați) a mișcat pînă la lacrimi, prin cînt și cuvinte: „*Of, of, mama mea, sărmana Basarabia!*”. În continuare, este prezentat de cei maturi un obicei popular „La ghilit” (legat de munca cîmpului), cu tot felul de povești, cîntece vechi, ziceri pline de învățăminte. Aflăm că, în Republica Moldova, fiecare sat (satele sunt foarte mari, cu mii de locuitori) are un ansamblu popular și, în program, un obicei popular reprezentativ. Cu această condiție, formația primește costume populare realizate la

nivel republican, la Chișinău, de un centru specializat în folclor autentic.

Revenind la obiceiul prezentat nouă, remarcăm cum fiecare interpretă trăiește cu patimă ceea ce face, ochii le strălucesc. Tulburătoare impresie! Cu cîtă viață își trăiește rolul bărbatul în vîrstă! Regret că nu i-am reținut numele. Cîtă dragoste de obiceiuri și de neam! De unde au această dragoste? Cum au reușit s-o păstreze în suflet nealterată? Știm că în perioada comunistă nu aveau voie să prezinte programe artistice cu muzică populară românească.

Copiii joacă *Ciuleandra*. Mă mir, știind că este un joc specific Munteniei. Totuși, de ce mă mir? Nu aparține tot poporului român? Cîntece și jocuri răspîndite pe toate meleagurile locuite de români – toate interpretate cu mare dragoste și cu puternic dor. Înseamnă ceva, nu-i așa? Se cuvine, spre cinstire, să spunem numele profesoarei Lilia Pădureț, care conduce formația copiilor, și numele soțului ei, Iurie Pădureț, care i-a acompaniat la acordeon.

Evenimentul cultural astrist de la Gura Căinarului s-a încheiat cu programul de muzică populară prezentat de Rodica Ioniță Grosu, rapsod popular din Iași. Succesul a fost o bucurie pentru noi și un ales dar pentru gazdele noastre. Și prin melodiile cîntăreței din România, românii din Gura Căinarului au simțit că inima și istoria lor sunt întruchipate de cîntecele populare: „*Ja-mă-n brațe, dorule, și mă trece malurile, ca să-mi văd neamurile!*”

Din dor, cu dor ...

De la Gura Căinarului, din nord, pînă la Tănătari (raionul Căușeni), în sud, am parcurs, prin Basarabia, un drum lung pe care ne-am rătăcit de cîteva ori, din lipsa indicatoarelor rutiere. Am trecut prin multe localități, sate mari cu peste 2000-3000 de locuitori: Căprești, Prodănești, Ștefănești, Ordășeni, Pistruieni, Brînzenii Noi, Negureni, Nucăreni, Țîntăreni, Codru nou, Zaharenco, Românești, Ratuș etc. Multe sate au nume similare cu nume de sate din România. Am circulat și în condiții foarte bune, pe o șosea unde, din loc în loc, citeam pe un panou: „reabilitarea drumului a fost finanțată de poporul american”.

Tot greșind drumul, la un moment dat, ne aflam la 20 de km de Tiraspol, puțin deci pînă să intrăm în Transnistria. Ne întoarcem spre Căușeni, raion în care se află localitatea căutată de noi. Satul Tănătari,

însemnând „așezare cu ape minerale”, are 3200 de locuitori, iar la școală sunt 480 de elevi, sat mare ca toate satele din Basarabia. Deși mari și vechi, privind din depărtare satele, nu vedem biserici. Aflăm și știam că la ei, în regimul comunist, bisericile satelor au fost distruse. Foarte puține au scăpat, prin adevărate minuni, ca cea din satul Onițcani. Acum, în sate, sunt doar biserici noi.

Pînă la urmă am ajuns unde eram așteptați, în satul Tănătari. Președinta Despărțământului ASTRA „Valul lui Traian”, doamna Lidia Jubea, ne-a așteptat pînă foarte tîrziu – era aproape zece seara cînd am ajuns. Am aflat că seara devreme fusese multă lume, dar am mai găsit vreo 30 de persoane. A doua zi era zi de lucru, cît să ne mai aștepte? Am întîrziat mult... dacă drumurile din Basarabia sunt așa cum sunt.

La o cană de ceai, au început discuții absolut neprotocolare, ca între prieteni. Noi, oaspeții, ne-am prezentat, mulțumindu-le pentru dragostea cu care ne-au așteptat. Cu aceeași dragoste, am venit să-i vedem la ei acasă, să ne cunoaștem. Cîțiva erau în costume populare. Peste tot și mereu, dragostea pentru tradiție. Aceste costume, dincolo de zona din care provin, transmit sentimente, transmit buna credință și înțelepciunea de veacuri a neamului. Ne și apropie sufletește. Ne îndeamnă să ne spunem fiecare pasul. Așa am simțit.

Astfel, un bărbat mai în vîrstă, dar în putere, pe nume Nicolae Surugiu, cu o frumoasă și expresivă voce, „ne zice” o minunată baladă, cu un puternic caracter educativ, care ne-a impresionat pe toți. Povestea cerbului crescut ca pe copilul lor, de doi sărmani bătrîni – voievodul locului își dorea cerbul la curtea lui, promițînd bătrînilor, în schimb, bogăție și cinstire. Bătrîni refuză, nemaivînd nevoie, la vîrsta lor, de nicio bogăție, însă dau libertate cerbului de a alege. Cerbul, dînd din cap, vorbește: „*La curtea ta aș fi o fiară, o jucărie pentru proști. La casa lor sunt o comoară pe care tu n-o s-o cunoști*”, iar voievodul, stînd pe gînduri, cugetă „*că nu-i de ajuns să fii măreț, temut și veșnic de măreția ta pătruns*”, că trebuie „*să ai un suflet măreț și bun și iubitor, de vrei să fii iubit de oameni și de podoaba codrilor*”. Ce învățăminte profunde! Se poate generaliza și la țări mai mici, mai mari, mai puternice... Care e țelul lor? Care sunt mai fericite? Ce-o fi fost în sufletul basarabeanului Nicolae Surugiu cînd spunea, cu atîta patos, povestea?

O doamnă, Rodica, asistentă medicală, pare-se,

mărturisește că este interesată de viața oamenilor și de tot ce înseamnă vechime. Ne spune că are multe casete înregistrate cu tanti Maria a lui Macovei din Mogosești (Dumnezeu s-o ierte, c-a trecut la Domnul de cinci ani!), cu multe cîntece populare – creații întîlnite pe ambele maluri ale Prutului. Ne spune, cu emoție, o poezie știută de la tanti Maria. Aplaudăm.

Alt bărbat e preocupat de situația cimitirelor eroilor. Armata română a luptat acolo la ei, la Tănătari și Ursoaia, unde au căzut 29 de militari români. Au fost înmormîntați în cimitirele celor două sate, fiecare cu crucea și numele lui, dar cînd au venit sovieticii au distrus crucele și nu se mai știe cine a fost înmormîntat acolo. Ei vor să construiască un monument cu numele eroilor, dar nu au știință cum să afle numele militarilor români ce și-au dat sufletul pe glia lor. Doamna prof. Areta Moșu le dă o adresă, un număr de telefon de la Asociația „Cultul eroilor” din România. Mai spunea că nemții au răspuns imediat solicitării lor (au căzut și soldați nemți acolo), pentru că ei au o organizație foarte bine pusă la punct, ce are grijă de „mormintele soldaților nemți din toată lumea”.

Aflăm că, din cei prezenți, mulți n-au avut posibilitatea de a trece Prutul. Și în Tănătari, ca și în România, oamenii pleacă la muncă în alte țări. Cam

jumătate din locuitorii satului lucrează în Rusia (mi se pare foarte mult), în Europa mai puțini. Îl aud pe unul dintre vorbitorii mai în vîrstă: „pentru partea materială, uităm de suflet”. Așa este.

O profesoară ne spune cum îi învață pe elevii ei să cînte „Ștefan cel Mare și Sfînt”, „Moartea lui Mihai Viteazul”, „Anul 1941” ș.a. Copiii le place, cîntă cu ardoare. Cînd îi întrebă „*Ce suntem noi?*”, ei știu să răspundă că suntem români basarabeni. Însă acasă, părinții sunt plecați și cînd revin „*nu le fac o educație corectă din cauza condițiilor materiale*”. Părinții trăiesc momentul, nu se gîndesc la viitorul copiilor lor.

Doamna prof. Areta Moșu, în calitatea de președinte al Despărțămîntului ASTRA „Mihail Kogălniceanu”, Iași, după ce oferă publicații ale ASTREI, spune că este important să privim în viitor, să nu trăim cu gîndul la ce a fost, arătînd ce beneficii au adus copiii basarabeni taberele „Acasă la noi” organizate de ASTRA. Sute de copii au participat, în cei aproape 20 de ani, au trecut Prutul, au vizitat regiuni din România și i-au cunoscut pe românii din țară. Au văzut că sunt la fel cu ei, vorbesc ca și ei. Au văzut altă lume. ASTRA Iași intenționează să alcătuiască, în anul 2016, la 20 de ani, o carte care să cuprindă liste cu toți copiii ce au fost în tabere în România. De ce această carte? Pentru că este minunat ca adulții de astăzi să se regăsească în această carte.

Arătîndu-le volumul *Republica Moldova – țara mea europeană*, editat, de curînd, de ASTRA Iași, dna Areta Moșu explică că volumul cuprinde eseurile cîștigătoare scrise de elevii și studenții basarabeni care au participat la un concurs pe această temă, organizat de ASTRA. Tinerii de astăzi sunt preocupați în mare măsură de viitorul lor.

Deși ora este înaintată, doamna Lidia Jubea ne oferă o broșură-ghid și ne invită să vizităm Muzeul Verde din satul Tănătari, muzeu realizat în cadrul proiectului „Îmbunătățirea stării de conservare a biodiversității din zona Nistrului Inferior prin conștientizare, informare, vizitare”. Muzeul cuprinde exponate vizînd mediul, dar și exponate etnografice. O felicităm pe dna Lidia Jubea pentru dăruirea cu care se implică în această activitate.

Tîrziu, în noapte, ne-am despărțit de locuitorii din Tănătari, care și-au spus simțirea și durerea fraților din România – ne-au simțit aproape. Fiecare dintre noi avem un dor în suflet. Mă gîndesc la exclamația spusă, la despărțire, cu năduf, de cineva: „Nu se pierde neamul românesc!”. Desigur s-a referit la întreg neamul românesc, de pe ambele maluri ale Prutului. În noaptea aceea, cît a mai rămas din ea, ne-a primit în ospeție doamna Lidia Jubea. Îi mulțumim din suflet, cu plecăciune. A doua zi ne aștepta alt drum lung, ce a început frumos la *Mănăstirea Sfintele Mironosițe Marta și Maria*, aflată în apropierea satului Tănătari.

